

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील मुलींच्या स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणुकीचा अभ्यास

अश्विनी जगन्नाथ फासाटे

संशोधक विद्यार्थी, शासकीय अध्यापक महाविद्यालय (आय.ए.एस.ई.), छत्रपती संभाजीनगर

डॉ. भाग्यश्री प्रभाकरराव सुभेदार

संशोधन मार्गदर्शक, प्राध्यापक, शासकीय अध्यापक महाविद्यालय (आय.ए.एस.ई.), छत्रपती संभाजीनगर

सारांश

प्रस्तुत संशोधनाचा मुख्य उद्देश माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांचा अभ्यास करणे आणि या दोन्ही चलांमधील सहसंबंधाचे स्वरूप निश्चित करणे हा आहे. विद्यार्थिनींच्या व्यक्तिमत्त्व विकासांमध्ये स्व-संकल्पना महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते. स्वतःच्या क्षमता, गुणवैशिष्ट्ये, मर्यादा, शैक्षणिक पात्रता आणि सामाजिक स्थान यांविषयी विद्यार्थिनींच्या मनात निर्माण होणारी धारणा म्हणजे स्व-संकल्पना होय. सकारात्मक स्व-संकल्पना विद्यार्थिनींच्या आत्मविश्वासाशी, अध्ययनविषयक प्रेरणेशी आणि शैक्षणिक सहभागाशी संबंधित असू शकते. त्याचप्रमाणे शैक्षणिक संपादणूक विद्यार्थिनींच्या अध्ययनातील प्रगती दर्शविणारा महत्वाचा घटक आहे. प्रस्तुत संशोधनासाठी सहसंबंधात्मक संशोधन पद्धतीचा आधार घेण्यात आला आहे. संशोधनाचा न्यादर्श म्हणून एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या 60 विद्यार्थिनींचा विचार करण्यात आला आहे. स्व-संकल्पनेच्या मापनासाठी आयेशा खातून व गुंजन दुबे यांची स्व-संकल्पना मापनश्रेणी आणि शैक्षणिक संपादणुकीसाठी इयत्ता आठवीच्या वार्षिक परीक्षेतील गुण विचारात घेण्यात आले आहेत. सांख्यिकीय विश्लेषणासाठी मध्यमान, प्रमाण विचलन, पिअर्सन सहसंबंध गुणांक व t-चाचणी यांचा वापर करण्यात आला आहे. आकडेवारीत स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात धनात्मक सहसंबंध दिसून येतो. या अभ्यासातून विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचे शैक्षणिक प्रगतीशी असलेले नाते समजून घेण्यास मदत होऊ शकते.

मुख्य संबोध : स्व-संकल्पना, शैक्षणिक संपादणूक, एकलशिक्षण शाळा, माध्यमिक शिक्षण, सहसंबंध, विद्यार्थिनी.

1. प्रस्तावना

शिक्षण ही विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक, सामाजिक, भावनिक व व्यक्तिमत्त्व विकासाला दिशा देणारी महत्त्वपूर्ण प्रक्रिया आहे. आधुनिक शिक्षणव्यवस्थेमध्ये केवळ परीक्षेतील गुणांना महत्त्व न देता विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वासाचा, स्वप्रतिमेचा, स्वमूल्यमापनाचा आणि वैयक्तिक क्षमतांच्या विकासाचाही विचार केला जातो. विशेषतः माध्यमिक स्तर हा विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासातील संवेदनशील टप्पा आहे. या काळात विद्यार्थिनींमध्ये स्वतःविषयीची जाणीव, आत्मविश्वास, स्वतंत्र विचारक्षमता आणि स्वतःच्या क्षमतांचे

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

मूल्यमापन करण्याची प्रवृत्ती विकसित होत असते. स्व-संकल्पना म्हणजे व्यक्तीची स्वतःविषयी असलेली समग्र धारणा होय. व्यक्ती स्वतःच्या शारीरिक, सामाजिक, भावनिक, बौद्धिक व शैक्षणिक क्षमतांविषयी ज्या कल्पना आणि विश्वास बाळगते, त्यातून तिची स्व-संकल्पना तयार होते. विद्यार्थिनींच्या बाबतीत स्व-संकल्पना त्यांच्या अध्ययनविषयक दृष्टिकोनाशी, शैक्षणिक आत्मविश्वासाशी, वर्गातील सहभागाशी आणि शैक्षणिक उद्दिष्टांशी संबंधित असू शकते. स्वतःच्या क्षमतांविषयी सकारात्मक दृष्टिकोन असलेल्या विद्यार्थिनी अध्ययनातील अडचणींना सामोरे जाण्यास अधिक तयार असू शकतात. शैक्षणिक संपादनूक म्हणजे विद्यार्थिनीने शालेय अभ्यासक्रमातील विविध विषयांमध्ये संपादन केलेले ज्ञान, आकलन, कौशल्ये आणि परीक्षेतील कामगिरी होय. शैक्षणिक संपादणुकीवर विद्यार्थिनींची बुद्धिमत्ता, अध्ययनाच्या सवयी, प्रेरणा, कौटुंबिक वातावरण, शिक्षकांचे मार्गदर्शन आणि वैयक्तिक मनोवैज्ञानिक घटकांचा प्रभाव असू शकतो. एकलशिक्षण शाळांमध्ये केवळ मुलींना शिक्षण दिले जाते. अशा शाळांमध्ये विद्यार्थिनींना अध्ययन, नेतृत्व, समूहकार्य, सांस्कृतिक उपक्रम आणि शैक्षणिक स्पर्धांमध्ये सहभागी होण्याच्या संधी उपलब्ध असतात. या शालेय वातावरणाचा त्यांच्या स्वतःविषयीच्या धारणांशी संबंध असू शकतो. त्यामुळे एकलशिक्षण शाळेतील मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यातील सहसंबंध अभ्यासणे आवश्यक ठरते.

2. संशोधनाची गरज व महत्त्व

1. माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक प्रगतीबरोबरच त्यांच्या स्व-संकल्पनेचा अभ्यास करणे आवश्यक आहे. विद्यार्थिनींचा आत्मविश्वास, स्वतःच्या क्षमतांविषयीचा दृष्टिकोन आणि अध्ययनातील सहभाग यांचा शैक्षणिक संपादणुकीशी संबंध असू शकतो. त्यामुळे स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यातील सहसंबंधाचे स्वरूप जाणून घेणे शैक्षणिक मानसशास्त्राच्या दृष्टीने महत्त्वपूर्ण आहे.
2. प्रस्तुत संशोधनातून एकलशिक्षण शाळेतील विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचे स्वरूप आणि शैक्षणिक संपादणुकीशी असलेला संबंध समजून घेता येतो. या अभ्यासाचा उपयोग शिक्षक, पालक, शालेय प्रशासक आणि समुपदेशकांना विद्यार्थिनींच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी योग्य शैक्षणिक वातावरण निर्माण करण्याच्या दृष्टीने होऊ शकतो. तसेच विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक प्रगतीचा विचार करताना मनोवैज्ञानिक घटकांचे महत्त्व अधोरेखित करण्यास हा अभ्यास उपयुक्त ठरतो.

3. गतसंशोधनाचा आढावा

1. मार्श व मार्टिन (2011) : मार्श व मार्टिन यांनी शैक्षणिक स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यातील संबंधांचा अभ्यास केला. पूर्वीच्या दीर्घकालीन संशोधनांचा विचार करून दोन्ही चलांमध्ये परस्परपूरक संबंध असल्याचे स्पष्ट केले. शैक्षणिक स्व-संकल्पना पुढील शैक्षणिक संपादणुकीशी संबंधित असून शैक्षणिक संपादनूकही विद्यार्थ्यांच्या पुढील स्व-संकल्पनेशी संबंधित असल्याचे या संशोधनातून अधोरेखित झाले.
2. हुआंग (2011) : हुआंग यांनी स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यातील संबंधांचा अभ्यास करण्यासाठी विविध दीर्घकालीन संशोधनांचे एकत्रित विश्लेषण केले. या अभ्यासामध्ये विद्यार्थ्यांची

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

शैक्षणिक स्व-संकल्पना आणि शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात परस्पर संबंध असल्याचे आढळले. विद्यार्थ्यांच्या स्वतःविषयीच्या शैक्षणिक धारणा आणि त्यांच्या अध्ययनातील प्रगती यांचा एकत्रित विचार करण्याचे महत्त्व स्पष्ट झाले.

3. मार्श व सहकारी (2005) : मार्श व सहकाऱ्यांनी विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक स्व-संकल्पनेचा शैक्षणिक संपादणुकीशी असलेला संबंध अभ्यासला. संशोधनातून स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात सकारात्मक संबंध असल्याचे दिसून आले. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक क्षमतांविषयीच्या धारणांचा त्यांच्या अध्ययनातील प्रगतीशी संबंध असल्यामुळे शैक्षणिक स्व-संकल्पनेच्या विकासाचे महत्त्व अधोरेखित झाले.
4. प्रस्तुत संशोधनाशी संबंध : वरील संशोधनांमध्ये प्रामुख्याने शैक्षणिक स्व-संकल्पनेचा अभ्यास करण्यात आला आहे. प्रस्तुत संशोधनात मात्र इयत्ता नववीतील एकलशिक्षण शाळेतील मुलींच्या व्यापक स्व-संकल्पनेचा आणि शैक्षणिक संपादणुकीचा विचार करण्यात आला आहे. त्यामुळे प्रस्तुत अभ्यासाचा न्यादर्श, शैक्षणिक संदर्भ आणि स्व-संकल्पनेचे मापन हे स्वतंत्र स्वरूपाचे आहे.

4. संशोधनाची उद्दिष्टे

1. माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींच्या स्व-संकल्पनेचा अभ्यास करणे.
2. माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींच्या शैक्षणिक संपादणुकीचा अभ्यास करणे.
3. माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यातील सहसंबंधाचा अभ्यास करणे.

5. संशोधनाची परिकल्पना

1. संशोधन परिकल्पना (H_1) : माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात धनात्मक सहसंबंध आहे.
2. शून्य परिकल्पना (H_0) : माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ सहसंबंध नाही.

6. संशोधन पद्धती

प्रस्तुत संशोधनासाठी सहसंबंधात्मक संशोधन पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला आहे. या पद्धतीच्या साहाय्याने दोन चलांमधील संबंधाची दिशा व तीव्रता अभ्यासली जाते. प्रस्तुत संशोधनात स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक या दोन चलांचा विचार करण्यात आला आहे. विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पना मापनश्रेणीतील प्राप्तांक आणि शैक्षणिक संपादणुकीचे गुण यांच्या आधारे पिअर्सन सहसंबंध गुणांक निश्चित करण्याची पद्धत स्वीकारण्यात आली आहे.

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

7. संशोधनाचे जनसमूह व न्यादर्श

प्रस्तुत संशोधनाचा जनसमूह औरंगाबाद जिल्ह्यातील माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळांमध्ये इयत्ता नववीत शिक्षण घेणाऱ्या मुली हा आहे. संशोधनासाठी 60 विद्यार्थिनींची न्यादर्श निश्चित करण्यात आला आहे.

कोष्टक क्रमांक 1 : संशोधन न्यादर्शचे स्वरूप

अ. क्र.	तपशील	संख्या
1	शाळेचा प्रकार	एकलशिक्षण
2	शैक्षणिक स्तर	माध्यमिक
3	इयत्ता	नववी
4	विद्यार्थिनींची संख्या	60
5	अभ्यासातील प्रमुख चले	2
	एकूण न्यादर्श	60

8. संशोधनाची साधने

1. स्व-संकल्पना मापनश्रेणी : विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचे मापन करण्यासाठी आयेशा खातून व गुंजन दुबे यांनी विकसित केलेल्या स्व-संकल्पना मापनश्रेणीचा आधार घेण्यात आला आहे. या मापनश्रेणीमध्ये 40 विधानांचा समावेश असून विद्यार्थिनींच्या स्वतःविषयीच्या विविध धारणांचे मापन केले जाते. निर्धारित गुणांकन पद्धतीनुसार प्रत्येक विद्यार्थिनीचा एकूण स्व-संकल्पना प्राप्तांक निश्चित करण्यात येतो.
2. शैक्षणिक संपादनूक : विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक संपादणुकीच्या मापनासाठी इयत्ता आठवीच्या वार्षिक परीक्षेतील एकूण गुण विचारात घेण्यात आले आहेत. शाळेतील अधिकृत गुणपत्रकाच्या आधारे विद्यार्थिनींचे शैक्षणिक प्राप्तांक निश्चित करण्याची पद्धत स्वीकारण्यात आली आहे.

9. सांख्यिकीय तंत्रे

प्राप्त माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी मध्यमान, प्रमाण विचलन, पिअर्सन सहसंबंध गुणांक आणि सहसंबंधाच्या सार्थकतेसाठी t-चाचणी यांचा वापर करण्यात आला आहे. सहसंबंध गुणांकाचे मूल्य -1 ते +1 या मर्यादित असते. धनात्मक मूल्य दोन्ही चलांमधील एकाच दिशेचा संबंध दर्शविते, तर ऋणात्मक मूल्य विरुद्ध दिशेचा संबंध दर्शविते. सहसंबंधाच्या साहाय्याने दोन चलांमधील संबंध समजून घेता येतो; मात्र त्यावरून कारण-परिणाम संबंध सिद्ध होत नाही.

10. माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन

प्रस्तुत विभागात 60 विद्यार्थिनींच्या सांख्यिकीय मूल्यांच्या आधारे स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांचे विश्लेषण सादर करण्यात आले आहे.

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

कोष्टक क्रमांक 2 : एकलशिक्षण शाळेतील मुलींच्या स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणुकीविषयक वर्णनात्मक सांख्यिकी

अ. क्र.	चल	विद्यार्थिनी संख्या	किमान गुण	कमाल गुण	मध्यमान	प्रमाण विचलन
1	स्व-संकल्पना	60	92	171	132.45	19.36
2	शैक्षणिक संपादणूक	60	245	468	354.80	54.72

वरील कोष्टकानुसार एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या 60 विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचे मध्यमान 132.45 असून प्रमाण विचलन 19.36 आहे. स्व-संकल्पनेचे किमान गुण 92 व कमाल गुण 171 आहेत. त्याचप्रमाणे शैक्षणिक संपादणुकीचे मध्यमान 354.80 असून प्रमाण विचलन 54.72 आहे. शैक्षणिक संपादणुकीचे किमान गुण 245 व कमाल गुण 468 आहेत. यावरून दोन्ही चलांच्या प्राप्तांकांमध्ये वैयक्तिक भिन्नता असल्याचे दिसून येते. विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेच्या प्राप्तांकांमध्ये विविधता असून शैक्षणिक संपादणुकीच्या गुणांमध्येही फरक आढळतो. दोन्ही चलांची गुणांकन मर्यादा वेगळी असल्यामुळे त्यांच्या प्रमाण विचलनांची थेट तुलना करणे योग्य ठरणार नाही. यावरून एकलशिक्षण शाळेतील विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणुकीच्या प्राप्तांकांमध्ये वैविध्य दिसून येते. विद्यार्थिनींच्या वैयक्तिक स्व-संकल्पना व शैक्षणिक कामगिरीमध्ये भिन्नता असल्याचे स्पष्ट होते.

कोष्टक क्रमांक 3 : स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यातील सहसंबंध

अ. क्र.	चल	N	सहसंबंध गुणांक (r)	t-मूल्य	df	सार्थकता स्तर
1	स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक	60	+0.580	5.42	58	0.01 स्तरावर सार्थ

वरील कोष्टकानुसार एकलशिक्षण शाळेतील 60 विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यातील सहसंबंध गुणांक +0.580 आहे. हा सहसंबंध धनात्मक असून मध्यम स्वरूपाचा आहे. प्राप्त t-मूल्य 5.42 असून स्वातंत्र्य मात्रा 58 आहे. हे मूल्य 0.01 सार्थकता स्तरावर सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ आहे. यावरून स्व-संकल्पनेचे गुण अधिक असलेल्या विद्यार्थिनींचे शैक्षणिक संपादणुकीचे गुणही सामान्यतः अधिक असण्याची प्रवृत्ती दिसून येते. यावरून स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ धनात्मक सहसंबंध दिसून येतो. त्यामुळे या आकडेवारीपुरती शून्य परिकल्पना त्याज्य ठरते आणि संशोधन परिकल्पनेला समर्थन मिळते.

स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक : विखुरण आलेख

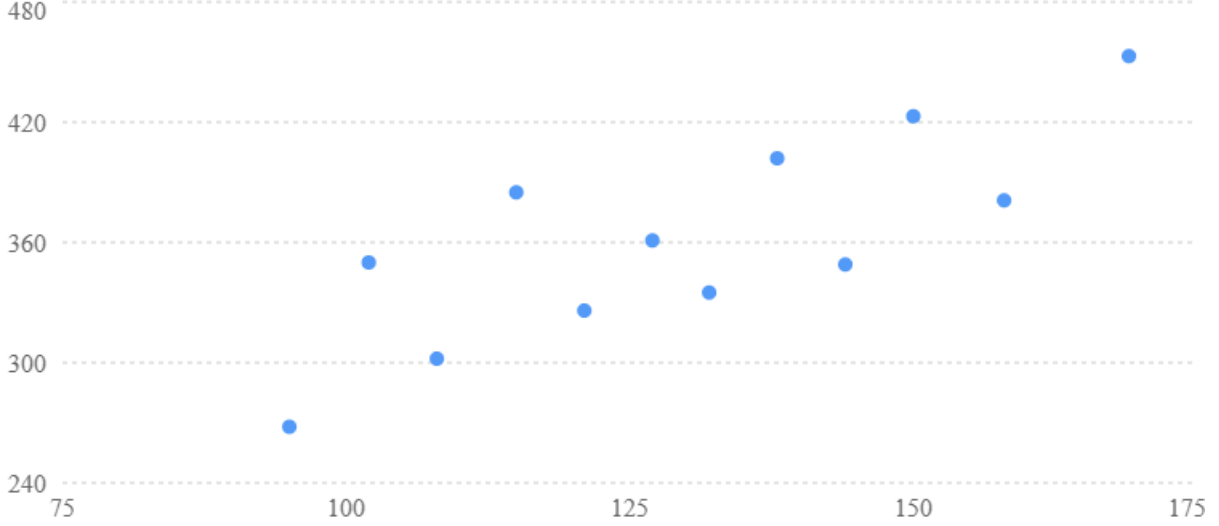

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

वरील विखुरण आलेखामध्ये स्व-संकल्पनेचे गुण आडव्या अक्षावर व शैक्षणिक संपादणुकीचे गुण उभ्या अक्षावर दर्शविले आहेत. बिंदूंचा एकूण कल डावीकडून उजवीकडे वरच्या दिशेने असल्यामुळे धनात्मक सहसंबंधाचे स्वरूप स्पष्ट होते. काही बिंदूंमध्ये भिन्नता असली तरी एकूण सकारात्मक प्रवृत्ती दिसून येते.

11. परिकल्पना परीक्षण

प्रस्तुत संशोधनामध्ये माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यातील सहसंबंध तपासण्यासाठी पिअर्सन सहसंबंध गुणांक व t-चाचणीचा आधार घेण्यात आला आहे.

संशोधन परिकल्पना (H_1) : माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात धनात्मक सहसंबंध आहे.

शून्य परिकल्पना (H_0) : माध्यमिक स्तरावरील एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या मुलींची स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यात सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ सहसंबंध नाही.

कोष्टक क्रमांक 4 : स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यातील सहसंबंधाचे परिकल्पना परीक्षण

तपशील	सांख्यिकीय मूल्य
विद्यार्थिनी संख्या (N)	60
सहसंबंध गुणांक (r)	+0.580
प्राप्त t-मूल्य	5.42
स्वातंत्र्य मात्रा (df)	58
0.01 स्तरावरील सारणीमूल्य (द्विपुच्छी)	2.663
सार्थकता स्तर	0.01
परिकल्पना परीक्षणाचा निर्णय	शून्य परिकल्पना त्याज्य

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

निरीक्षण

वरील कोष्टकानुसार एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या 60 विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यातील सहसंबंध गुणांक +0.580 आहे. हा सहसंबंध धनात्मक असून दोन्ही चलांमध्ये सकारात्मक संबंध असल्याचे दिसून येते. सहसंबंधाच्या सार्थकतेसाठी प्राप्त t -मूल्य 5.42 असून स्वातंत्र्य मात्रा 58 आहे. 0.01 सार्थकता स्तरावर सारणीमूल्य 2.663 आहे. प्राप्त t -मूल्य सारणीमूल्यापेक्षा अधिक असल्यामुळे आकडेवारीतील सहसंबंध सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ ठरतो. यावरून स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यात सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ धनात्मक सहसंबंध दिसून येतो. त्यामुळे आकडेवारीच्या आधारे शून्य परिकल्पना त्याज्य ठरते व संशोधन परिकल्पनेला समर्थन मिळते.

12. संशोधनाचे निष्कर्ष

1. एकलशिक्षण शाळेतील 60 विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचे मध्यमान 132.45 व प्रमाण विचलन 19.36 असून त्यांच्या स्व-संकल्पनेच्या प्राप्तांकांमध्ये वैयक्तिक भिन्नता दिसून येते.
2. विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक संपादणुकीचे मध्यमान 354.80 व प्रमाण विचलन 54.72 असून त्यांच्या शैक्षणिक कामगिरीच्या प्राप्तांकांमध्ये वैविध्य दिसून येते.
3. स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक यांच्यातील सहसंबंध गुणांक +0.580 असल्यामुळे दोन्ही चलांमध्ये मध्यम स्वरूपाचा धनात्मक सहसंबंध दिसून येतो.
4. प्राप्त t -मूल्य 5.42 असून ते 0.01 सार्थकता स्तरावर सार्थ असल्यामुळे आकडेवारीतील सहसंबंध सांख्यिकीयदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण ठरतो.
5. स्व-संकल्पनेचे गुण अधिक असलेल्या विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक संपादणुकीचे गुणही साधारणतः अधिक असण्याची प्रवृत्ती दिसून येते. मात्र या संबंधावरून कारणात्मक परिणाम सिद्ध होत नाही.

13. शैक्षणिक उपयोजन

प्रस्तुत अभ्यासाच्या अनुषंगाने माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचा विकास करण्यासाठी शाळांमध्ये विविध शैक्षणिक व व्यक्तिमत्त्व विकासात्मक उपक्रमांचे आयोजन करणे उपयुक्त ठरू शकते. विद्यार्थिनींचा आत्मविश्वास वाढविणे, त्यांच्या क्षमतांना प्रोत्साहन देणे, सकारात्मक अभिप्राय देणे आणि शैक्षणिक अडचणींवर मात करण्यासाठी मार्गदर्शन करणे या बाबींना महत्त्व देणे आवश्यक आहे. एकलशिक्षण शाळांमध्ये विद्यार्थिनींना नेतृत्व, वक्तृत्व, समूहचर्चा, समस्या निराकरण, निर्णयक्षमता आणि स्वमूल्यमापन यांसारख्या उपक्रमांमध्ये सहभागी करून घेता येते. शिक्षकांनी विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक कामगिरीबरोबरच त्यांच्या स्वतःविषयीच्या धारणांचा विचार करणे उपयुक्त ठरते. तसेच विद्यार्थिनींच्या सकारात्मक स्व-संकल्पनेसाठी पालक व शिक्षक यांच्यात समन्वय असणे आवश्यक आहे.

14. समारोप

स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादनूक या विद्यार्थिनींच्या व्यक्तिमत्त्व विकासाशी आणि अध्ययनातील प्रगतीशी संबंधित महत्त्वपूर्ण संकल्पना आहेत. स्व-संकल्पनेमध्ये विद्यार्थिनींचा आत्मविश्वास, स्वतःच्या क्षमतांविषयीची धारणा, स्वमूल्यमापन, आत्मस्वीकार आणि वैयक्तिक ओळख यांचा समावेश होतो. शैक्षणिक संपादनूक ही विद्यार्थिनींच्या अध्ययनातील ज्ञान, आकलन, कौशल्ये आणि परीक्षेतील कामगिरी

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 7.2

ISSN No: 3049-4176

दर्शवते. प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये एकलशिक्षण शाळेतील इयत्ता नववीच्या 60 विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पना व शैक्षणिक संपादणूक यांच्यातील संबंधाचा अभ्यास करण्यासाठी सहसंबंधात्मक संशोधन पद्धतीचा विचार करण्यात आला आहे. आकडेवारीमध्ये दोन्ही चलांमध्ये धनात्मक व सांख्यिकीयदृष्ट्या सार्थ सहसंबंध दिसून आला आहे. याचाच अर्थ, स्व-संकल्पनेचे गुण अधिक असलेल्या विद्यार्थिनींचे शैक्षणिक संपादणुकीचे गुणही साधारणतः अधिक असण्याची प्रवृत्ती दिसून येते. विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक प्रगतीचा विचार करताना त्यांच्या स्व-संकल्पनेलाही महत्त्व देणे आवश्यक आहे. विद्यार्थिनींमध्ये आत्मविश्वास, सकारात्मक दृष्टिकोन, अध्ययनविषयक प्रेरणा आणि स्वतःच्या क्षमतांची जाणीव विकसित करण्यासाठी शाळांनी योग्य शैक्षणिक वातावरण उपलब्ध करून देणे उपयुक्त ठरू शकते.

15. संदर्भसूची

1. काळे, प्रेमला. (1977). बाल मानसशास्त्र. पुणे : श्रीविद्या प्रकाशन.
2. खारात, आ. पा. (1974). प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र. पुणे : श्रीविद्या प्रकाशन.
3. घाटोळे, रा. ना. (2009). सामाजिक मानसशास्त्र. नागपूर : मंगेश प्रकाशन.
4. जगताप, ह. ना. (2022). शैक्षणिक मानसशास्त्र. पुणे : नरेंद्र प्रकाशन.
5. दांडेकर, वा. ना. (1970). प्रायोगिक व शैक्षणिक मानसशास्त्र. कोल्हापूर : मोघे प्रकाशन.
6. देशपांडे, सिन्हा रॉय व वैद्य. (2002). सामाजिक मानसशास्त्र : भाग 1 व 2. पुणे : उमा प्रकाशन.
7. पलसाने, म. न. व तळवलकर, विद्या. (2000). सामाजिक मानसशास्त्र. पुणे : कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन.
8. पारसनीस, न. रा. (1987). प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र. पुणे : नूतन प्रकाशन.
9. बर्वे, बी. एन. (2016). व्यक्तिमत्त्व सिद्धांत. नागपूर : विद्या प्रकाशन.
10. मुंडडा, निशा दिलीप. (2014). प्रगत सामाजिक मानसशास्त्र. जळगाव : अथर्व पब्लिकेशन.
11. लमाणे, सी. पी., जाधव, एस. व्ही. व सोनटक्के, जयश्री. (2014). प्रगत सामाजिक मानसशास्त्र. जळगाव : प्रशांत पब्लिकेशन.
12. हरकरे, अनुराधा प्रशांत. (2011). सामाजिक मानसशास्त्राची ओळख. पुणे : निराली प्रकाशन.